

100. YILINDA TÜRKiYE - RUSYA İLiŞKİLERİ
Çok Taraflı Gelişmeler, Karşılıklı Etkileşimler

DERLEYEN
Elif Hatun Kılıçbeyli

100. YILINDA TÜRKİYE - RUSYA İLİŞKİLERİ

Çok Taraflı Gelişmeler, Karşılıklı Etkileşimler

Derleyen: Elif Hatun Kılıçbeyli

Yazarlar: Onur Öymen, Alaeddin Yalçınkaya, Elif Hatun Kılıçbeyli, Ezgi Ediboğlu, Murat Jane, Cansu Saçı, Cihan Günyel, Ertan Efeğil, Fatma Anıl Öztop, Göktürk Tüysüzöğlü, Buket Önal, Dilara Mehmetoğlu, Pınar Yürür, Seval Şahin, Inga Olegovna Soçneva, Halil Burak Sakal, Şerife Özkan Nesimioğlu, Mehmet Erdoğan Elgin, Nadir Avşaroğlu, Bilge Durutürk, Olga Untila Kaplan

Nika Yayınevi - 159

1. Baskı: Kasım 2021

ISBN: 978-625-7653-42-8

Sertifika No: 48850

Kapak Tasarımı: Aycan Kurt

Sayfa Düzeni: İlhan Ulusoy

© Bu kitabın basım, yayın, satış hakları © Nika Yayınevi Basım Yayın Matbaacılık Dağıtım Reklam Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz.

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaacılık

Sertifika No: 42488

Nika Yayınevi

Kültür Mah. Dr. Mediha Eldem Sokak No 55/2 Kızılay-Ankara

T: 0312 433 71 15

www.nikayayinevi.com.tr

info@nikayayinevi.com.tr

100. YILINDA TÜRKİYE - RUSYA İLİŞKİLERİ

Çok Taraflı Gelişmeler, Karşılıklı Etkileşimler

DERLEYEN

Elif Hatun Kılıçbeyli

YAZARLAR

Onur Öymen, Alaeddin Yalçinkaya, Elif Hatun Kılıçbeyli, Ezgi Ediboğlu,
Murat Jane, Cansu Saçı, Cihan Günyel, Ertan Efeğil, Fatma Anıl Öztop,
Göktürk Tüysüzoğlu, Buket Önal, Dilara Mehmetoğlu, Pınar Yürür, Seval
Şahin, Inga Olegovna Soçneva, Halil Burak Sakal, Şerife Özkan Nesimioğlu,
Mehmet Erdoğan Elgin, Nadir Avşaroğlu, Bilge Durutürk, Olga Untila Kaplan

Nika Yayınevi

☐ İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
EDİTÖR'DEN	11

DOSYA 1

1492 YILINDAN 2021 YILINA TÜRK – RUS İŞBİRLİĞİ

BÖLÜM 1

JEOPOLİTİKA'NIN MECBUR KILDIĞI TÜRKİYE-RUSYA İŞBİRLİĞİ	17
---	----

Alaeddin Yalçınkaya

BÖLÜM 2

TÜRKİYE –RUSYA: 'DOSTLUK VE KARDEŞLİK ANTLAŞMASI' İLE BAŞLAYAN 'BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ'	25
--	----

Elif Hatun Kılıçbeyli

DOSYA 2

'BÖLGESEL DENİZLER': ORTAK ALANLAR, KESİŞİMLER

BÖLÜM 1

KARADENİZ'DEKİ EKOLOJİK KRİZİN HUKUKİ ANALİZİ İLE TÜRKİYE VE RUSYA'NIN DURUMA ETKİLERİ.....	55
--	----

Ezgi Ediboğlu

BÖLÜM 2

AZAK DENİZİ VE KIRIM'IN ÖNEMİ: TÜRKİYE VE RUSYA FEDERASYONU'NUN POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ (1991-2021)	93
---	----

Murat Jane

BÖLÜM 3

DOĞU AKDENİZ : TÜRKİYE VE RUSYA'NIN AKDENİZ
VE KIBRIS POLİTİKASINDAKİ FARKLI ALGILAR VE
YAKLAŞIMLAR..... 117

Cansu Saçı

BÖLÜM 4

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN TEHDİT
ALGISI VE BU KAPSAMDA NATO'YLA OLAN İLİŞKİLERİNİN
ANALİZİ 133

Cihan Günyel

DOSYA 3

**'ASYA/ATLANTİK/PASİFİK': ÇATIŞMALAR VE POLİTİK
FARKLILIKLAR**

BÖLÜM 1

TÜRKİYE İLE RUSYA ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN, SURİYE İÇ
SAVAŞI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 147

Ertan Efeğil, Fatma Anıl Öztop

BÖLÜM 2

DONMUŞ ÇATIŞMA BÖLGELERİNE YAKLAŞIM EKSENİNDE
FARKLILAŞAN STRATEJİLER: RUSYA VE TÜRKİYE'NİN
ABHAZYA İLE GÜNEY OSETYA'YA BAKIŞI 165

Göktürk Tüysüzoğlu

BÖLÜM 3

"DAĞLIK KARABAĞ" SORUNU : TÜRKİYE İLE RUSYA
POLİTİKALARI VE İKİLİ İLİŞKİLERDEKİ ROLÜ 191

Buket Önal, Dilara Mehmetoğlu

BÖLÜM 4

RUSYA'NIN YENİ-AVRASYACILIK POLİTİKASI
BAĞLAMINDA TRANSATLANTİK VE PASİFİK İLİŞKİLERİ... 223

Pınar Yürür, Seval Şahin

DOSYA 4

'EKONOMİK İŞBİRLİĞİ: ENERJİ, TARIM, TEKNOLOJİ'

BÖLÜM 1

TÜRK AKIMI : RUS-AVRUPA DOĞALGAZ TAŞIMA
SİSTEMİNİN GELECEKTEKİ SORUNLARININ BİR AYNASI.. 259

Inga Olegovna Soçneva

BÖLÜM 2

TÜRKİYE İLE RUSYA ARASINDA DOĞAL GAZ TİCARETİ.... 281

Halil Burak Sakal

BÖLÜM 3

TÜRKİYE RUSYA İLİŞKİLERİNDE SİYASİ VE
TİCARİ HAREKETLİLİK: BUĞDAY TİCARETİ'NİN
YERİ VE ÖNEMİ 317

Şerife Özkan Nesimoğlu, Mehmet Erdoğan Elgin

BÖLÜM 4

TÜRK-RUS ENERJİ İŞBİRLİĞİ'NİN "YENİ BÖLGESELÇİLİK"
YAKLAŞIMIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ 343

Nadir Avşaroğlu, Elif Hatun Kılıçbeyli

DOSYA 5

TOPLUM VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

BÖLÜM 1

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDEN GÜNÜMÜZ RUSYA'SINA CİNSİYET
AYRIMCI YASA: KADINLARA YASAKLI MESLEKLER 363

Bilge Durutürk

BÖLÜM 2

YENİ DÖNEM GAZETECİLİK EĞİTİMİ: TÜRKİYE VE RUSYA
ÜZERİNDE YAPILAN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ 379

Olga Untila Kaplan

YAZARLAR HAKKINDA 411

■ ÖNSÖZ

Çok sayıda bilim insanının Türkiye-Rusya ilişkilerini siyasi, ekonomik, stratejik ve çevresel boyutlarıyla değerlendiren makalelerini Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli'nin çabalarıyla bir araya getiren 100. yılında Türkiye -Rusya İlişkileri: Çok Taraflı Gelişmeler, Karşılıklı Etkileşimler başlıklı kitap önemli bir boşluğu dolduracak değerli bir eser olmuştur.

Avrupa, Asya ve Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinden olan Türkiye ve Rusya tarih boyunca bu bölgedeki gelişmeler üzerinde önemli rol oynamışlardır. Dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle inişli çıkışlı bir seyir gösteren bu ilişkilerin dönüm noktası 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması olmuştur. Kitabın bu antlaşmanın 100. yıldönümünde yayınlanması özel bir önem taşımaktadır.

Dünyada ve bölgede yaşanan ve milyonlarca insanın hayatına mal olan savaşlara, iki ülkenin uzun süre farklı kamplarda yer almalarına rağmen Moskova Antlaşmasından bu yana yaşanan yüz yıl içinde Türkiye'yle Rusya arasında barışın sürdürülebilmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Zira ondan önceki iki yüzyılı aşkın zamanda iki ülke arasında, kısa süreli yakınlaşma dönemleri dışında, çoğunlukla savaş, gerginlik ve güvensizlik havası egemen olmuştu.

Gerçekten, Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusya'sının farklı stratejik çıkarları, siyasi beklentileri, Avrupa'nın diğer büyük devletlerinin kendi menfaatleri doğrultusunda izledikleri politikalar bölgede uzun barış, güvenlik ve istikrar dönemlerinin yaşanmasına olanak vermemiştir.

Birinci Dünya Savaşı'na iki düşman ülke olarak giren Türkiye ile Rusya'nın savaş yıllarında yaşadıkları tecrübelerden sonra, ortak çıkarlarının önemini daha iyi kavrayarak, Atatürk ve Lenin'in önderliğinde başlattıkları dostluk ve işbirliği dönemi kalıcı izler bırakmıştır.

Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'na Rusya'nın verdiği destek ve Atatürk'ün 'Yurtta Sulh ve Cihanda Sulh' sözleriyle simgeleşen Türkiye'nin barışçı politikası farklı ideolojileri benimsemelerine rağmen Türkiye'yi ve Rusya'yı birbirine yakınlaştırmıştır.

Savaştan sonra imzalanan Lozan Antlaşması ve Montreux Sözleşmesi Türkiye ile Rusya'nın güvenliğine ve Karadeniz'in bir barış denizi olmasına katkı sağlamıştır.

Soğuk Savaş yıllarının güçlüklerine ve zaman zaman yaşanan arzu edilmeyen söylemlere ve gelişmelere rağmen sonunda o dönemde bile iki ülke ortak ekonomik çıkarlarını değerlendirerek önemli projeleri gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye ve Rusya, ekonomi, ticaret, sanayi, enerji ve turizm gibi alanlarda önemli başarılarla imza atmışlardır. Bugün iki ülke, başta Suriye olmak üzere, bölgesel sorunların barışçı çözümlere kavuşturulması için aralarındaki diyalogu sürdürmekte, işbirliği yapma yollarını araştırmaktadırlar. BM yasasının özünü teşkil eden devletlerin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü ilkelerine saygı gösterilerek bütün bu sorunların çözüme kavuşturulması Türkiye'nin ve Rusya'nın ortak hedefi olmalıdır.

Bu kitap işte bütün bu konularda siyasetçilere, bilim insanlarına, gazetecilere ve aydınlara ufuk açıcı bir kaynak olacaktır. Kitaba katkıda bulunan değerli yazarları içtenlikle kutluyorum.

Onur Öymen
Emekli Büyükelçi

■ EDİTÖR'DEN

16 Mart 1921 günü Dostluk ve Kardeşlik Anlaşmasının Moskova'da imzalandığı gündür. 1920'de başlayan yeni dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC)'nin, henüz *egemen devlet* statüsünde olmadıkları bir zamanda karşılıklı iyiniyet ve güveni, diplomasi de ise ender bir tarihselliği ifade eder. Her iki taraf, bir yandan kendi coğrafyalarında iç savaşı veriyor, diğer yandan emperyalist güçlerin siyasi ve askeri müdahaleleriyle mücadele ediyorlardı. Tam da bu dönemde Vladimir İlyiç Lenin'in '*İyi Komşuluk*' anlayışı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün '*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*' ilkesi ile birbirlerine dostluk eli uzattıkları dönemdir.

Hem Osmanlı hem de Çarlık coğrafyasında *yeniden ve kendin olarak var olma* anlayışıyla Bağımsızlık ve Egemenlik'in kazanılması, ilk etapta sınır ötesi güvenlikle sağlanmış oldu. 1921 yılı antlaşmasının ardından 1922 de resmen ilan edilen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 1991 yılına dek varlığını sürdürdü. 1921 Moskova Barış ve Kardeşlik Antlaşması, 18 Ağustos 1991'den bugüne Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin başta diplomasi olmak üzere çok yönlü işbirliğinin devamını sağlayan tarihi bir mirastır. 1980'lerin ilk yarısında Perestrojka politikası ile kendi sınırları dışında arayışlara giren SSCB'de Türk tarafının Türk EXIMBank kredileri ile başlayan yatırım/üretim/renovasyon çalışmaları, 2000'li yıllarda uzun vadeli dev ölçekli yatırım projeleriyle üst boyutlara taşındı. Halen devam etmekte olan bu 'stratejik yatırımlar' ile Türkiye – Rusya ilişkileri, savunma - sanayi - enerji sektörleri başta olmak üzere, yeni teknolojilerle yeni iş sahaları oluşturmaya devam etmektedir.

Tam da bu süreçte, her bir yazarın Bölüm veya Ortak Bölüm katkısıyla ortaya çıkan bu kitap, 100. yılını kutladığımız Moskova Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması ile bölgesel barışın sağlanması ve karşılıklı güven esasında

ekonomik, diplomatik, politik gelişmeleri içermektedir. Ülkemizde bilinen ve bilinmeyen pek çok yönüyle Türk-Rus ilişkileri ve etkileşimleri, bu blok kitapta biraraya gelmiştir. Blok kitap, tarihsel bütünlüğü kronolojik temelde esas alarak oluşturulan iki ayrı kitaptan oluşmaktadır. Kitap içeriklerinin ilki 1921-1991 yılları Türkiye – Ekim Devrimi sonrası Rusya ilişkileri; ikincisi ise 1991 – 2021 yılları Türkiye Cumhuriyeti – Rusya Federasyonu ilişkileri olarak düzenlenmiştir.

Bu kitap, tarihsel bütünlüğü tamamlaması amacıyla 2003 ve 2008 yıllarında İstanbul Bilgi Üniversitesi Toplum, Ekonomi, Siyaset Araştırma Merkezi (TESAR) ile Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilim Enstitüsü arasında çağrılı konferans olarak İstanbul ve Moskova’da düzenlenmiş, ardından İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından yayınlanmış iki kitabın devamı niteliğinde tasarlanmıştır.

Kitap içeriği, sosyal ve beşeri bilimleri kapsamakta, sadece Türkiye ve Rusya’dan akademisyenlerin değil, bu alan ve bölge çalışmalarına dair araştırma yapan ülke akademisyenlerinin de dahil edildiği; özellikle Türkçe dilinde yayımlanması planlanarak toplam beş kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında kitabın ortaya konulmasına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Birinci Kısım’da iki makale bölümü yer almaktadır. Türkiye ve Rusya’nın kurumsal yapıları, değişimleri tarihsel geçmişleriyle değerlendirilmiştir. Bu kısımda ilk Bölüm **Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya** tarafından yazılan ‘Jeopolitika’nın Mecbur Kıldığı Türkiye – Rusya İşbirliği’ başlıklı çalışmadır. İkinci Bölüm ise **Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli**’nin ‘Türkiye – Rusya : Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması ile Başlayan Bölgesel İşbirliği’ adı altında yazılmıştır.

İkinci Kısım başlığı ‘**Bölgesel Denizler : Ortak Alanlar, Kesişimler**’ dir. İlk Bölümü **Dr. Ezgi Ediboğlu** uluslararası sorun teşkil eden bir konuyu yenilikçi bir bakış açısıyla ele almış ve ‘Karadeniz’deki Ekolojik Krizin Hukuki Analizi ile Türkiye ve Rusya’nın Duruma Etkileri’ başlığı altında incelemiştir. İkinci Bölüm Türkiye’de ender çalışılan bir başlık **Dr. Murat Jane** tarafından kaleme alınarak ‘Azak Denizi : Kırım ve Karadeniz’in Türkiye ve Rusya için Tarihsel Önemi’ bölüm makalesi olarak yazılmıştır. Bu kısmın **üçüncü bölümü Cansu Saçı** tarafından ‘Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Politikası: Türkiye ve Rusya’nın Farklı Algıları ve Yaklaşımları’ başlığıyla yazılmıştır. Bu bölümün son makalesi **Dr. Cihan Günyel** tarafından kaleme alınmıştır. Çalışma başlığı ‘Rusya’nın Tehdit Algısı, NATO ile olan ilişkileri ve Türkiye’nin Karadeniz Güvenliğindeki Yeri’ şeklindedir.

Üçüncü Kısım başlığı ‘**Asya – Avrasya – Atlantik : Çatışmalar ve Politik Farklılıkları**’dır. İlk Bölüm son on yılın Ortadoğu ve Doğu Akdeniz

bölgelerinde yaşanan Suriye'nin İç Savaş sorununu ve bunun başta yakın coğrafya olmak üzere dünya'ya yansımaları ele alan **Prof.Dr. Ertan Efegil** ile **Dr. Fatma Anıl Öztop**'un ortak çalışmasıdır. Bölüm başlığı, 'Türkiye –Rusya İlişkilerinin Suriye İç Savaşı Bağlamında İncelenmesi'dir. İkinci bölüm Kafkasya bölgesinde durmak bilmeyen çatışma bölgelerine ilişkindir. **Doç.Dr. Göktürk Tüysüzoglu** tarafından yazılan bölüm ' Donmuş Çatışma Bölgelerine Yaklaşım Ekseninde Rusya ve Türkiye'nin Abhazya ve Güney Osetya'ya Bakışı' başlığı altındadır. Üçüncü bölüm Kafkasya'da diğer bir bölgeye ilişkindir; **Doç.Dr. Buket Önal** ile **Dilara Mehmetoğlu** tarafından "'Dağlık Karabağ" Sorunu: Türkiye ile Rusya Politikaları ve İkili İlişkilerdeki Rolü' başlığıyla kaleme alınmıştır. Bu kısmın son bölümü **Doç. Dr. Pınar Yürür** ile **Öğr. Gör. Seval Şahin'in** Yeni Avrasyacılık konusunu trans okyanuslar üzerinden değerlendiren 'Rusya'nın Yeni-Avrasyacılık Politikası Bağlamında Transatlantik ve Pasifik İlişkileri' başlıklı araştırma makalesidir.

Dördüncü kısım başlığı 'Ekonomik İşbirliği: Enerji, Tarım, Teknoloji' dir. İlk bölüm **Doç. Dr. Inga Olegovna Soçneva** tarafından 'Türk Akımı : Rus - Avrupa Doğalgaz Taşımada Gelecekteki Sorunlara Ayna Tutmak' başlığıyla yazılmıştır. İkinci bölüm **Dr. Halil Burak Sakal** tarafından 'Türkiye ile Rusya arasında Doğal Gaz Ticareti ' ayrıntılı olarak makale haline getirildi. Üçüncü bölüm **Nadir Avşaroğlu'nun** teknik raporlamasının **Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli** makalesiyle harmanlanması sonucu ortaya çıkan makale başlığı 'Türk - Rus Enerji İşbirliğinin 'Yeni Bölgeselcilik' yaklaşımıyla Değerlendirilmesi'dir. Bu kısmın son bölümü ise Türkiye'de dikkatlerden kaçan bir konunun makale haline dönüştürülmesidir. 'Türkiye – Rusya İlişkilerinde Ticaretin Siyasallaşması: Buğday Ticareti'nin Yeri ve Önemi' başlıklı makale **Dr. Şerife Özkan Nesimioğlu** ile **Mehmet Erdoğan Elgin** ortak çalışması olarak yer almaktadır. Bu makalenin, Türk tarımında gelişen olumsuz gidişatın farkına varılmasına yardımcı olabilmesini umuyoruz.

Dördüncü kısım başlığı '**Kültür, Toplum ve Siyaset Çalışmaları**'dır. Son kısmın ilk bölümü **Dr. Bilge Durutürk** tarafından özgün bir konu olarak 'Sovyetler Birliği'nden Günümüz Rusya'sına Cinsiyet Ayrımcı Yasa: Kadınlara Yasaklı Meslekler' başlığıyla sunuluyor. İkinci bölüm **Dr. Olga Untila Kaplan** tarafından ayrıntılı hazırlanan 'Yeni Dönem Gazetecilik Eğitimi: Türkiye ve Rusya Üzerinde Yapılan Karşılaştırmalı Analiz' makalesidir.

2020 yılı COVID-19 pandemisi'nin başlamasıyla ortaya çıkan olağanüstü durum kitap çalışmamıza kısmen yansımıştır. Ebeveyn kaybı, eş kaybı, koronavirüs hastalığı geçiren Bölüm yazarlarımız oldu; Kayıplar için tekrar taziyelerimi sunuyor, hastalığı geçiren arkadaşlarımıza geçmiş olsun diye-

rek hepimize sağlık diliyorum. COVID-19 ve bu nedenlerle kitap içeriğinde kısmi değişiklikler yapmak durumunda kaldım. Bu kitabın oluşumu için çok yıllardır beni cesaretlendiren başta Dr. Yelena İzmailovna Urazova ile Prof.Dr. Gülten Kazgan hocalarıma; her daim destek veren meslektaşlarım Prof.Dr. Alaeddin Yalçınkaya, Prof. Dr. Ertan Efeğil ile Prof. Dr. Barış zdal hocalarıma ve bölüm yazarlığı ile Dr. Bilge Durutürk, Doç. Dr. Buket nal, Cansu Saçı, Dr. Cihan Günyel, Dilara Mehmetoğlu, Dr. Ezgi Ediboğlu, Doç. Dr. İnga Olegovna Soçneva, Dr. Fatma Anıl ztop, Doç. Dr. Göktürk Tüysüzoğlu, Dr. Halil Burak Sakal, Mehmet Erdoğan Elgin, Dr. Murat Jane, Nadir Avşaroğlu, Dr. Olga Untila Kaplan, Doç. Dr. Pınar Yürür, Öğr. Gör. Seval şahin, Dr. şerife zkan Nesimioğlu'na şükran borçluyum. Makalelerin son okumasını ve gerekli revizyonları yapan ICOH Türkiye Temsilcisi Dr. Buhara nal ve Nika Yayınevi basım düzenleme birimine de teşekkürleri bir borç bilirim.

lke dostluklarının, sağlıklı birey ve toplumların nceliklendiği bir dünya dileklerle keyifli okumalar,

Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli

Türk ve Rus heyetlerin Moskova Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nın 16 Mart 1921 günü imza törenine katılan heyetlerin fotoğrafıdır.

<https://topwar.ru/179501-padenie-osmanskoj-imperii.html>